

Tilburg University

Criminele weldoeners

Spapens, Antonius; Bruinsma, M.Y.; Ceulen, Rik

Published in:
CIROC Nieuwsbrief

Publication date:
2020

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Spapens, A., Bruinsma, M. Y., & Ceulen, R. (2020). Criminele weldoeners: Ook wetsovertreders willen leuk gevonden worden. *CIROC Nieuwsbrief*, 20(1), 6.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

INLEIDING

Deze CIROC-nieuwsbrief verschijnt aan de start van het nieuwe jaar. We beginnen met een terugblik op het drukbezochte CIROC-seminar over de aanpak van drugscriminaliteit in de Rotterdamse haven (Elisabeth Brein en Robby Roks). Daarna geeft Barbra van Gestel een update over liquidaties op basis van een rapport van het WODC over dit onderwerp. Het recent verschenen rapport 'Daders, verwevenheid en opsporing van georganiseerde criminaliteit in Nederland' staat centraal in de bijdrage van Robby Roks, Edwin Kruisbergen en Edward Kleemans. Dit rapport is gebaseerd op de vijfde ronde van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit, een langlopend onderzoek naar de aard van de georganiseerde criminaliteit in Nederland. De veertiende meting van het aantal coffeeshops in Nederland wordt besproken door Ralph Mennes, Irene Schoonbeek en Bert Bieleman. De belangrijkste conclusie van dit rapport is dat het aantal coffeeshops in Nederland stabiliseert. Vervolgens bespreken Toine Spapens, Monique Bruinsma en Rik Ceulen een recent rapport over criminele weldoeners. Zij constateren onder meer: 'ook wetsovertreders willen leuk gevonden worden'. In de discussie-rubriek geeft Edwin Kruisbergen een kritische analyse van het rapport 'De achterkant van Amsterdam' van Tops en Tromp. Ondanks de alarmerende toon van het rapport en de overvloedige media-aandacht is zijn belangrijkste conclusie dat de auteurs veel stellingen poneren, maar bitter weinig onderbouwen. Zijn kritische conclusie is dan ook: 'een pamflet is geen onderzoek'. Naast signaleringen van verschenen literatuur sluit deze nieuwsbrief af met de aankondiging van onze volgende CIROC-studiedag op 11 maart 2020 over 'Bestrijding van ondermijning: lessen uit het buitenland en het verleden'. Het belooft een interessante en inspirerende dag te worden met wetenschappers en praktijkfunctionarissen uit binnen- en buitenland. Namens het CIROC-bestuur nodigen wij u daar graag voor uit.

Edward Kleemans (Vrije Universiteit Amsterdam, CIROC)

Analyse

Verslag van CIROC-seminar 'De aanpak van drugscriminaliteit in de Rotterdamse haven'

Elisabeth Brein (EUR) en Robby Roks (EUR / CIROC)

In 2018 werd in de Rotterdamse haven bijna 19.000 kilo cocaïne geconfisqueerd, een verdrievoudiging ten opzichte van het jaar 2017. Mondiaal vervult de Rotterdamse haven een belangrijke economische positie. In de voorbije decennia is de internationale handel exponentieel toegenomen en werd de Rotterdamse haven een van de belangrijkste toegangspoorten van goederen naar Europa en de rest van de wereld. De concurrentiepositie is vooral gebaseerd op de kwaliteit van de havenvoorzieningen, waarbij een snelle afhandeling van containers en stukgoederen de kosten drukken en de concurrentiepositie versterken. Deze mondiaal florerende legale handel kent echter ook een nadrukkelijke keerzijde: ook allerlei criminele goederenstromen en aanverwante vormen van criminaliteit liften mee op de goed ontwikkelde en functionerende haveninfrastructuur. De grote goederenstroom die dagelijks afgewikkeld wordt en de moderne infrastructuur van de Rotterdamse haven en het achterland, bieden namelijk ook mogelijkheden voor criminelen.

INHOUDSOPGAVE

- ◆ Inleiding
- ◆ Analyse
 - De aanpak van drugscriminaliteit in de Rotterdamse haven
 - Update liquidaties
 - Daders, verwevenheid en opsporing van georganiseerde misdaad in Nederland: resultaten van de vijfde ronde Monitor Georganiseerde Criminaliteit
 - Aantal coffeeshops stabiliseert
 - Criminele weldoeners
 - Discussie: Een pamflet is geen onderzoek
- ◆ Signaleringen
- ◆ CIROC activiteiten

De problematiek rondom drugscriminaliteit in de haven van Rotterdam vormde de aanleiding van een CIROC-studiedag op donderdag 12 september 2019 aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Aanleiding voor het seminar was de publicatie van het onderzoek 'Drugscriminaliteit in de Rotterdamse haven. Aard en aanpak van het fenomeen' (Staring, Bisschop, Roks, Brein & Van de Bunt, 2019). In verschillende sessies stond kennisoverdracht tussen wetenschap en praktijk centraal, waarbij door sprekers, panelleden en het aanwezige publiek over de gezamenlijk aanpak van drugscriminaliteit in de haven van Rotterdam werd gediscussieerd. De dagopening werd verzorgd door Suzan Stoter, decaan van de Erasmus School of Law. Tijdens deze aftrap wees de decaan op het belang van samenwerking tussen wetenschap en praktijk om te komen tot integrale, strategische en innovatieve oplossingen voor de complexe problematiek rondom drugscriminaliteit in de Rotterdamse haven.

Keynotes: de wetenschap over de relatie tussen zeehavens en drugscriminaliteit
Emeritus hoogleraar Cyrille Fijnaut gaf in zijn keynote een historische bespiegeling over de relatie tussen zeehavens en georganiseerde misdaad. Fijnaut nam het publiek op aanstekelijke wijze mee van de aanwezigheid van de Fulton Fish Market in New York, langs de resultaten van de onderzoeksgroep-Fijnaut aan het einde van de vorige eeuw naar meer recente studies over de relatie tussen de Belgische en Nederlandse drugsmarkten. Fijnaut merkte daarbij op dat het wetenschappelijk onderzoek naar de rol van zeehavens gekenmerkt wordt door een bijzonder lokale focus, terwijl deze bij uitstek transnationale smokkelactiviteiten juist een meer mondiale blik vereisen, bijvoorbeeld in de vorm van internationale samenwerking tussen onderzoekers.

Na de presentatie van Fijnaut deden Robby Roks en Lieselot Bisschop van de sectie Criminologie van de Erasmus Universiteit verslag van de belangrijkste bevindingen van het onderzoek naar drugscriminaliteit in de Rotterdamse haven. Het onderzoek, onder leiding van hoogleraar Richard Staring, vond plaats in opdracht van de Rotterdamse 'driehoek-plus': de gemeente, het Openbaar Ministerie, de politie en de douane naar aanleiding van de grote jaarlijkse drugsvangsten in Rotterdam en enkele beeldbepalende gevallen van corruptie bij de douane. Op basis van 76

interviews met publieke en private actoren en een analyse van 11 afgeronde opsporingsonderzoeken werd een breed en diepgravend beeld geschetst van zowel de aard als de aanpak van de drugscriminaliteit in de Rotterdamse haven.

In zijn presentatie benoemde Robby Roks dat de invoer van cocaïne het beeld bepaalt als het gaat om de problematiek rondom drugscriminaliteit in de Rotterdamse haven. Impliciet, maar veelal expliciet werd door diverse van de geïnterviewde publieke actoren gewezen op de import van cocaïne. Export van verdovende middelen richting andere delen van de wereld blijkt een blinde vlek te zijn waar niet, of slechts bij hoge uitzondering, op wordt gecontroleerd en wat bovendien niet tot de dagelijkse prioriteiten of zorgen van de toezichthouders en opsporingsdiensten behoort. De verdovende middelen worden respectievelijk in containers, in of tussen de lading en op of aan schepen verstoep. Aangekomen in Rotterdam, zijn er twee 'bottlenecks': het passeren van het toezicht en het 'uithalen', oftewel veiligstellen van de drugs. Bij beide bottlenecks maken smokkelaars in verschillende mate gebruik van corrupte medewerkers van publieke diensten of bedrijven. Deze kunnen, tegen forse betaling, hun toegangspas tot het terrein uitlenen, informatie verstrekken over de locatie van de drugs of de controle van de bewuste lading beïnvloeden. Om dit tegen te gaan, adviseerde het onderzoeksteam om niet alleen in te zetten op techniek, maar ook op mensen. Dit kan zijn het koppelen van biometrische toegangspassen aan werkroosters van de paiseigenaren, maar ook het handmatig blijven controleren wie er in de binnenkomende en uitgaande voertuigen zitten. Andere aanbevelingen die genoemd werden waren het loggen van handelingen en het screenen van personeel bij aanvang, tijdens en bij beëindiging van het dienstverband.

Veel bedrijven in de Rotterdamse haven zijn ongewild slachtoffer als de smokkelwaar via hun lading wordt vervoerd. Fruit is een populaire 'deklading' voor drugssmokkel. De waar is veelal afkomstig uit de bronlanden van cocaïne en vanwege de bederfelijkheid moet de controle snel worden afgehandeld. Lieslot Bisschop stelde dat bij bedrijven in de haven de traditionele gedoogcultuur van 'wij schuiven slechts met dozen' langzamerhand plaatsmaakt voor een besef van gemeenschappelijke verantwoordelijkheid. Steeds meer managers realiseren zich dat ook hun medewerkers baat hebben bij een veilige haven en maken veiligheid integraal onderdeel van hun bedrijfsvoering. De onderzoekers zien hierin een kans en adviseren de overheid dit verder te faciliteren. Voor een betere aanpak van drugscriminaliteit in de haven, is goede samenwerking essentieel.

Na afloop van de presentatie werd vertegenwoordigers van de Zeehavenpolitie, het Openbaar Ministerie en het Havenbedrijf Rotterdam gevraagd te reflecteren op de bevindingen van het onderzoek. Hierbij werden niet alleen lovende worden gesproken over wat het onderzoek de praktijk biedt, maar werden ook zaken besproken die nog niet benoemd zijn in het rapport en waar nog behoefte aan is, waaronder meer innovatieve interventies en concrete handvatten voor de praktijk van de aanpak.

Samenwerking in de praktijk: Rotterdam en Antwerpen

Na de lunch werd de dag voortgezet met twee paneldiscussies over de praktijk van de aanpak. Tijdens het eerste panel werd een brug geslagen tussen de aanpak van het Hit-and-Run-Cargo-team (HARC) in Rotterdam en de aanpak in Antwerpen. Cees van Duijn, projectleider van het HARC, gaf een boeiende inkijk - inclusief enkele foto's uit de opsporingspraktijk - in de achtergronden en activiteiten van het team dat is gespecialiseerd in onderzoeken naar smokkel van verdovende middelen en netwerken die de drugsmokkel via de Rotterdamse haven organiseren of faciliteren. Stanny de Vlieger, Gerechtigelijk Directeur van de Federale Gerechtigelijke Politie Antwerpen, nam de aanwezigen mee naar de aanpak van drugscriminaliteit in Antwerpen. Een centraal thema in beide presentaties, alsmede tijdens de afsluitende discussie, was het belang van

succesvolle samenwerking tussen lokale diensten, maar met name ook over de landsgrenzen heen.

Publiek-private samenwerking

In het tweede panel lag de focus op publiek-private samenwerking in de aanpak van drugscriminaliteit in de Rotterdamse haven. Onder leiding van Hans Nelen, hoogleraar Criminologie in Maastricht, werd door Ellen Verbeem (Integere Haven/ OM), Gwynneth Goudsblom (Bureau Bridgges), Bas Jansen (Deltalinqs) en Bob Peters (RIEC Rotterdam) gediscussieerd over verschillende stellingen over hun respectievelijke ervaringen met publiek-private samenwerking in de Rotterdamse haven. De panelleden toonden zich daarbij uitermate kritisch en constructief over hun eigen handelen en de onderlinge samenwerking tussen partijen. Wederzijds begrip en vertrouwen werden genoemd als belangrijke factoren om informatie op een goede manier te kunnen uitwisselen. Ondanks dat er nog de nodige winst te boeken valt, waren alle panelleden het eens over de positieve, kleine stappen die momenteel worden gezet in de Rotterdamse haven op het terrein van publiek-private samenwerking, bijvoorbeeld in het Information Sharing Center en Integere Haven.

Wetenschap en praktijk

Om meerdere redenen was de studiedag geslaagd te noemen: sterke presentaties en paneldiscussies en constructieve verdiepende vragen tijdens de discussie van professionals uit de veiligheidspraktijk die in grote getale aanwezig waren. Burgemeester Aboutaleb beschrijft in het voorwoord van het onderzoek van de Erasmus Universiteit dat georganiseerde criminaliteit alleen met succes kan worden bestreden door een georganiseerde overheid, die effectief en succesvol samenwerkt met private partijen. De studiemiddag maakte inzichtelijk dat ook de wetenschap een wezenlijke bijdrage kan leveren aan de aanpak van drugscriminaliteit in de Rotterdamse haven. Niet zozeer in termen van quick fixes, maar eerder door zowel de aard als de aanpak van het fenomeen in kaart te brengen om, vervolgens, in interactie met de veiligheidsprofessionals, (periodiek) na te denken en te discussiëren over haalbare, effectieve en wenselijke maatregelen.

Staring, R., Bisschop, L., Roks, R.A, Brein, E., & Van de Bunt, H. (2019). *Drugscriminaliteit in de Rotterdamse haven: aard en aanpak van het fenomeen*. Den Haag: Boom Criminologie.

Update liquidaties

Barbra van Gestel (WODC)

In 2017 publiceerde het WODC de 'Verkennde voorstudie liquidaties' (Van Gestel, 2017). Daarin werd onder andere verslag gedaan van het aantal liquidaties in Nederland van het jaar 2000 tot en met 2016. In een recent uitgekomen 'Factsheet' wordt een update gegeven van de aantallen voor de jaren 2017 en 2018. Daarnaast worden enkele andere kenmerken van gepleegde liquidaties beschreven zoals pleegplaats (regio), aantal slachtoffers en leeftijd van de slachtoffers.

Aantallen

Het aantal liquidaties in Nederland schommelt sinds het jaar 2000 tussen de 20 en 31 liquidaties per jaar. Het aantal liquidaties in 2017 en 2018 sluit aan bij dit beeld: in 2017 zijn er 31 liquidaties gepleegd en in 2018 waren dat er 20. Zie voor exacte aantallen de publicatie: https://www.wodc.nl/binaries/FS%202019-3_tcm28-403092.pdf Over de liquidaties die vanaf 2013 zijn gepleegd, is op casusniveau informatie beschikbaar. Het is daarom mogelijk om voor de afgelopen zes jaar iets gedetailleerder te kijken naar enkele kenmerken van liquidaties.

Locaties

Van 2013 tot en met 2018 zijn in totaal 160 liquidaties gepleegd. In Noord-Holland zijn in de afgelopen zes jaar de meeste liquidaties gepleegd (47) en dan met name in Amsterdam. Daarnaast is Noord-Brabant relatief sterk vertegenwoordigd (30), evenals Zuid-Holland (28). Het aantal liquidaties in de hoofdstad is in de afgelopen jaren wel afgenomen. In Zuid-Holland is het aantal liquidaties de laatste twee jaar toegenomen, het gaat in het merendeel van de gevallen om Rotterdam als pleegplaats. Wat verder opvalt is dat de afgelopen jaren relatief veel liquidaties in het buitenland zijn gepleegd, van Nederlanders die bij de politie bekend waren vanuit het criminele milieu. Het ging in 2017 en 2018 om liquidaties in Spanje en Latijns-Amerika.

Slachtoffers

De aantallen die hiervoor zijn weergegeven, hebben betrekking op het aantal incidenten en niet op het aantal slachtoffers. Een liquidatie waarbij twee mensen zijn gedood, is geteld als één liquidatie. In deze paragraaf kijken we naar het aantal dodelijke *slachtoffers*. Dat kan alleen voor de liquidaties vanaf 2013 omdat we vanaf dat jaar gegevens beschikbaar hebben op casusniveau.

In de afgelopen zes jaar zijn 160 liquidaties gepleegd, met in totaal 170 dodelijke slachtoffers. In zeven gevallen was sprake van een dubbele moord en in één geval van een viervoudige moord. Het aantal liquidaties waarbij meerdere mensen zijn gedood, lag de afgelopen jaren hoger dan in de vier jaren daarvoor: in 2017 was viermaal sprake van een dubbele moord en in 2018 werden bij één liquidatie vier mensen gedood (Twente).

Collateral damage

Bij de liquidaties waarbij meerdere dodelijke slachtoffers zijn gevallen, is het de vraag of de liquidatie van *alle* slachtoffers vooraf gepland was. Bij de viervoudige moord bij een *growshop* in Enschede bijvoorbeeld, wordt rekening gehouden met het scenario dat twee van de vier slachtoffers zijn gedood vanwege het feit dat zij getuige waren van de liquidatie. De dood van die personen in dat scenario is niet van tevoren gepland. Bij enkele andere zaken waarbij sprake is van een dubbele moord, komt uit politieonderzoek naar voren dat de tweede persoon waarschijnlijk de 'pech' heeft gehad in aanwezigheid van het beoogde doelwit te verkeren, bijvoorbeeld in de auto. De dood van de tweede persoon is in die gevallen door de schutters op de koop toe genomen.

Verder is sinds 2013 in bijna elk jaar bij een liquidatie een verkeerde persoon gedood. In 2017 was sprake van één zogenaamde 'vergismoord' (Utrecht), in 2018 waren er twee vergismoorde, één in Amsterdam en één in Rotterdam. Bij de vergismoord in Amsterdam ging het om een 17-jarige jongen die in een buurthuis werd beschoten terwijl hij zich probeerde schuil te houden voor de schutters, die schietend door het buurthuis liepen. De vergismoorde en de slachtoffers die bij een dubbele moord geen beoogd doelwit waren van de liquidatie, kunnen beschouwd worden als *collateral damage*.

Een andere schokkende gebeurtenis in 2018 is de liquidatie van de broer van een kroongetuige. De kroongetuige heeft bij de politie verklaringen afgelegd over verschillende liquidaties die zijn gepleegd in de jaren 2015-2017. Recent is ook de advocaat van deze kroongetuige geliquideerd.

Leeftijd

Het grootste deel van de slachtoffers (66%) is tussen de 21 en 40 jaar op het moment van overlijden. Circa een derde van de slachtoffers is tussen de 21 en 30 jaar oud, een iets groter deel is tussen de 31 en 40 jaar op het moment van de liquidatie. De leeftijd van slachtoffers van liquidaties is in de afgelopen twee jaar nauwelijks veranderd. Wel zien we in 2018 voor het eerst een minderjarig slachtoffer (17), het betreft de jongen in het buurthuis die niet het beoogde doelwit bleek te zijn. Ook zijn in 2018 relatief veel ouderen slachtoffer van een liquidatie, te weten vier 60-plussers. Dat zijn meer ouderen dan in voorgaande jaren.

Gestel, B. van, & Kouwenberg, R.F. (2019). *Update liquidaties 2019*. Den Haag: WODC. Factsheet 2019-3.

Gestel, B. van, m.m.v. M.V. Verhoeven (2017). *Verkennde voorstudie liquidaties*. Den Haag: WODC. Cahier 2017-7.

Daders, verwevenheid en opsporing van georganiseerde criminaliteit in Nederland: resultaten van de vijfde ronde Monitor Georganiseerde Criminaliteit

Robby Roks (EUR/ CIROC), Edwin Kruisbergen (WODC/ CIROC) en Edward Kleemans (VU/ CIROC)

Een goed onderbouwde aanpak van georganiseerde criminaliteit in Nederland is alleen mogelijk wanneer er een goed beeld is van de manier waarop de georganiseerde misdaad zich in Nederland manifesteert. Al sinds 1998 voorziet de Monitor Georganiseerde Criminaliteit (MGC) in Nederland in een periodiek beeld van de aard en ontwikkelingen in de georganiseerde criminaliteit in Nederland door op systematische wijze de kennis te benutten die wordt opgedaan tijdens omvangrijke opsporingsonderzoeken.

In het derde en laatste deelrapport van de vijfde ronde van de MGC lag het accent op het 'trotsen' van de aanpak. Georganiseerde criminaliteit kan immers haar schadelijke werking alleen maar hebben wanneer daders de aanpak door de opsporingsdiensten weten te trotseren. Dat 'trotsen' kan bijvoorbeeld bestaan uit het langdurig buiten beeld blijven van de opsporing, maar het betreft ook daders die ondanks intensieve aandacht van justitie en politie doorgaan met criminele activiteiten. Het 'trotsen' wordt bovendien mogelijk gemaakt doordat de omgeving van daders hen faciliteert of op zijn minst niet te veel hindert. Met deze blik is naar 30 afgeronde opsporingsonderzoeken gekeken. Dit heeft geresulteerd in de volgende drie centrale thema's: de criminele carrières van daders in de georganiseerde criminaliteit, hoe de verwevenheid van daders met hun omgeving hen in staat stelt hun criminele activiteiten af te schermen en ten slotte de opsporing van de daders.

Criminele carrières in de georganiseerde criminaliteit

Allereerst werd een kwantitatieve schets gegeven van de 349 daders uit de laatste drie monitorrondes van wie de justitiële geschiedenis kon worden vastgesteld. Van deze daders is grofweg vier op de vijf voorafgaand aan de uitgangzaak al eens met justitie in aanraking gekomen. Daarnaast heeft meer dan twee vijfde van de daders zes of meer voorafgaande delicten op zijn of haar naam staan en is meer dan drie vijfde elf jaar of langer crimineel actief. Uit de strafgeschiedenis van de daders blijkt dat iets meer dan een derde ooit onvoorwaardelijke gevangenisstraf heeft ondergaan voorafgaand aan de uitgangzaak. Vergelijken we deze daders in de georganiseerde criminaliteit met een algemene populatie van personen met een strafrechtelijk verleden, dan blijkt dat ze gemiddeld ouder zijn, meer delicten op hun naam hebben en vaker ooit gevangenisstraf hebben ondergaan.

Daarnaast is er aan de hand van de meer kwalitatieve informatie uit de bestudeerde zaken een analyse gemaakt van persisterend daderschap, oftewel van daders die ondanks dat ze eerder werden verdacht van activiteiten in de georganiseerde criminaliteit, en niet zelden een relatief zware straf opgelegd hebben gekregen, doorgaan met criminele activiteiten. Dit is met name gedaan door in te zoomen op dertig verdachten die in twee of meer rondes van de monitor voorkomen. We gingen na of hun betrokkenheid bij georganiseerde criminaliteit over de criminele activiteiten diversiteit of juist continuïteit laat zien. Bij het merendeel van deze persisterende daders is sprake van continuïteit van het criminaliteitsveld waarop ze actief zijn (waarbij verschillende vormen van drugscriminaliteit als één criminaliteitsveld zijn beschouwd). Tot op zekere hoogte zien we die continuïteit ook in de taken die een dader uitvoert.

Verskillende verdachten voeren in twee zaken, waartussen soms vele jaren zitten, eenzelfde type taken uit binnen het criminele bedrijfsproces, zoals het coördineren van criminele activiteiten of het fungeren als tussenpersoon.

De bestudeerde opsporingsonderzoeken illustreren hiermee dat daders soms al langdurig (ongestoord) crimineel actief zijn voordat het opsporingsonderzoek start. Diezelfde opsporingsonderzoeken laten echter zien dat, wanneer daders eenmaal onderwerp van onderzoek worden, ‘klassieke’ opsporingsmethoden zoals het onderscheppen van communicatie een goudmijn aan informatie kunnen opleveren. Opvallend is verder dat daders, wanneer ze merken dat de politie zich actief met hen bezighoudt, hun criminele activiteiten gewoon lijken voor te zetten. Tot slot gingen we in op enkele mogelijke achtergronden van persistent daderschap. Een onderscheid werd gemaakt tussen een economische component (gebrek aan andere economische mogelijkheden, gewoontevorming of hebzucht), een sociaal-culturele component (waarbij we ingingen op de rol die woonwagenkampen kunnen spelen in de context waarbinnen georganiseerde criminaliteit zich afspeelt) en een familiale component (familiale overdracht).

Daders en hun omgeving: verwevenheid en afscherming

Het tweede centrale onderwerp richtte zich op de afscherming van daders en hun criminele activiteiten. De bestudeerde zaken laten allereerst zien dat het zicht op de criminele activiteiten van daders in niet onbelangrijke mate wordt belemmerd door het internationale karakter van veel van die activiteiten. In onze analyse ging de aandacht in het bijzonder uit naar de rol van de sociale omgeving. In ons casusmateriaal viel de afscherming van criminele activiteiten door de sociale omgeving op twee overkoepelende manieren te herkennen. Allereerst waren er voorbeelden waaruit bleek dat daders hun (criminele) activiteiten afschermen door gebruik te maken van de mogelijkheden die de omgeving daartoe biedt, bijvoorbeeld door gebruik te maken van technologische ontwikkelingen, zoals digitale functionaliteiten die hen in staat stellen (verondersteld) anoniem te opereren. Naast het creëren van een anonieme omgeving, lieten we zien op welke manieren de legale omgeving voor afscherming kan zorgen. Door gebruik te maken van de eigenschappen van legale structuren, springen criminele activiteiten minder snel in het oog. We besteedden hierbij in het bijzonder aandacht aan de manier waarop beroepsmatige inbedding kan bijdragen aan afscherming. In een aantal van de door ons bestudeerde casussen zien we dat criminele activiteiten in het verlengde liggen van reguliere, legale activiteiten. Deze verwevenheid tussen legaliteit en illegaliteit levert een bijdrage aan het langere tijd uit het zicht blijven van daders en hun criminele activiteiten.

In de voorbeelden van zowel de anonieme als de legale omgeving hoeft de sociale omgeving niet op de hoogte te zijn van de criminele activiteiten. Het tweede overkoepelende patroon van de afscherming van daders, belicht gevallen waarin diverse betrokkenen, in verschillende gradaties, vaak wel op de hoogte zijn van strafbare feiten. Daarmee spelen die betrokkenen een rol bij de criminele activiteiten, soms actief, soms juist door niets te doen of te zeggen. Een goed voorbeeld hiervan betreft de familiale omgeving. Om het hoofd te bieden aan problemen rondom vertrouwen, volgen criminele samenwerkingsverbanden veelal de wetten van sociale en geografische afstand. Deze familiale omgeving kan fungeren als een afdeklaag richting opsporingsdiensten waardoor criminele activiteiten langere tijd kunnen voortduren.

Naast de familiale omgeving, kunnen ook onwetendheid, profijt en angst functioneren als muren van stilzwijgen. Onwetendheid kan zich daarbij op twee manieren voordoen. Er zijn betrokkenen die er geen weet van hebben dat ze meewerken aan criminele activiteiten, bijvoorbeeld omdat ze te goeder trouw een op zichzelf legale dienst verlenen. In veel van de door ons bestudeerde zaken lijkt er echter sprake van geregisseerde

onwetendheid, waarbij de sociale omgeving richting opsporingsdiensten zich de nodige moeite getroost om de indruk te wekken van niets te weten. In samenhang hiermee zien we in verschillende zaken dat de sociale omgeving op een of andere manier profiteert van de criminele activiteiten. Dit doet zich voor bij familie en vrienden die mede de financiële vruchten plukken van de criminele activiteiten. Het doet zich ook voor bij actoren uit de omgeving die, als professionele facilitator of door geen vragen te stellen, een schakel vormen binnen het criminele bedrijfsproces, bijvoorbeeld door tegen contante betaling cruciale goederen of diensten te leveren. Verder hebben ook de klanten van daders, de afnemers van criminele goederen en diensten, baat bij het voortduren van criminele activiteiten. Ten slotte speelt angst een belangrijke rol in de afscherming van daders en hun criminele activiteiten; de bange omgeving. Geweld, of de dreiging met geweld, vormt een krachtig middel om de omgeving in stilzwijgen te hullen. Een bange omgeving is immers in veel gevallen een zijwiggende omgeving.

Opsporing van georganiseerde criminaliteit

Uit het feit dat alle genoemde gevallen uiteindelijk wel in beeld zijn gekomen bij de opsporingsdiensten blijkt dat muren van stilzwijgen niet onfeilbaar zijn. De meeste opsporingsonderzoeken startten na informatie van binnen- of buitenlandse opsporingsdiensten. Buiten de opsporing gelegen aanleidingen zoals aangiften en tips komen veel minder vaak voor in de door ons geanalyseerde zaken. Verder blijkt uit de bestudeerde opsporingsonderzoeken dat de criminele activiteiten soms al langdurig gaande waren op het moment dat het onderzoek startte. Ook bespraken we contra-strategieën die sommige daders inzetten, zoals technische hulpmiddelen om opsporingsactiviteiten te frustreren en het corrumperen van medewerkers van rechtshandhavingsorganisaties.

Welke opsporingsmethoden en – strategieën zijn er in de dertig onderzochte zaken ingezet? Allereerst blijkt ook nu dat veel hoofdverdachten zwijgen en niet of maar weinig verklaren tijdens verhoren. Sommige hoofdverdachten in onze zaken leggen echter wel een uitgebreide verklaring af en in één zaak waarin dit een spijtoptant betreft, speelt de verklaring een doorslaggevende rol. Ten tweede kwam naar voren dat in vrijwel alle zaken gebruik wordt gemaakt van de telefoon- en/of internettap. Dit instrument levert daarbij in veel gevallen een wezenlijke bijdrage aan de succesvolle afronding van het opsporingsonderzoek. De zaken illustreren dat daders de telefoon en aanverwante diensten blijven gebruiken, waarschijnlijk vanwege het gebruiksgemak en vanwege de logistieke complexiteit van veel criminele operaties. Wel nemen daders vaak maatregelen om te voorkomen dat communicatie effectief wordt onderschept. Ten derde beschreven we hoe het inbreken in de afgeschermdde omgeving een succesvolle strategie kan zijn. Verschillende daders getroosten zich de nodige moeite om bijvoorbeeld te overleggen in een omgeving waar zij zich veilig wanen. Maar daarin gaat ook een grote kwetsbaarheid schuil. Een aantal dossiers geeft zicht op hoe de politie meeluistert bij gesprekken in bijvoorbeeld een bedrijfspand, woning of auto en zo een schat aan waardevolle informatie verzamelt. Ook undercoveragenten kunnen een ‘breekijzer’ vormen waarmee in de afgeschermdde omgeving van daders kan worden ingebroken. Verder zijn zoekingen in bijvoorbeeld woningen een belangrijke, letterlijke variant van het doorbreken van de afscherming van daders. In verschillende zaken worden bijvoorbeeld papieren aangetroffen die zijn gebruikt als boekhouding bij de criminele activiteiten.

Conclusie: tegenkracht en weerbaarheid in plaats van een dreigingsperspectief

De verwevenheid tussen georganiseerde criminaliteit en haar omgeving wordt in publieke discussies nogal eens vanuit een dreigingsperspectief besproken (‘ondermijning’). Dezelfde verwevenheid biedt echter ook kansen voor de aanpak. De directe sociale omgeving kan immers om allerlei redenen meewerken met criminele activiteiten of deze activiteiten afschermen, maar kan aan de andere kant ook een belangrijke rol spelen

in de preventie of bestrijding van deze criminele activiteiten. Hier is geen gemakkelijk wondermiddel te vinden, maar een omgeving die georganiseerde criminaliteit mogelijk maakt, kan het criminele groeperingen ook moeilijker maken. Die tegenkracht en weerbaarheid van de omgeving kan worden gestimuleerd door overheidsoptreden, door een gerichte combinatie van strafrechtelijk optreden en andere maatregelen die onwetendheid, profijt en angst terugdringen.

Kruisbergen, E.W., Roks, R.A., & Kleemans, E.R. (2019). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland: daders, verwevenheid en opsporing. Rapportage in het kader van de vijfde ronde van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit*. Den Haag: WODC. Serie Cahier, no. 2019-17. Dit onderzoek is integraal in te zien op/te downloaden via: www.wodc.nl

Aantal coffeeshops stabiliseert

Ralph Mennes, Irene Schoonbeek en Bert Bijeman (Breuer&Intraval)

Uit de veertiende meting van de 'Monitor aantal coffeeshops en gemeentelijk beleid' van Breuer&Intraval in opdracht van het WODC blijkt dat het aantal coffeeshops in Nederland zich lijkt te stabiliseren. Begin 2019 bedraagt het aantal coffeeshops 570. Eind 2018 telt Nederland 567 coffeeshops verspreid over 102 coffeeshopgemeenten. Vergeleken met 2016 - toen er nog 573 coffeeshops waren - zijn er 14 coffeeshops verdwenen en acht bijgekomen. De belangrijkste redenen voor het verdwijnen van coffeeshops zijn sluitingen als gevolg van een negatief BIBOB-advies (Wet Bevordering Integriteitsbeoordelingen door het Openbaar Bestuur) en overtreding van de van toepassing zijnde gedoogcriteria. De acht nieuwe coffeeshops zijn vooral geopend, omdat zij in de plaats kwamen van shops die zijn gesloten. Daarnaast willen enkele gemeenten het aantal coffeeshops nader overeenstemmen met het maximum aantal coffeeshops dat in de gemeente is toegestaan.

Gemeentelijk beleid

De afgelopen jaren is in het gemeentelijk beleid weinig veranderd. Eind 2018 hebben 266 (70%) van alle 380 gemeenten een nulbeleid (hier worden geen coffeeshops gedoogd), terwijl 12 (3,2%) gemeenten geen coffeeshopbeleid hebben. Er zijn 102 gemeenten (26,8%) met een gedoogbeleid voor coffeeshops.

Alle 102 coffeeshopgemeenten hebben een maximumbeleid waarbij het aantal coffeeshops het in het beleid vastgestelde maximum niet mag overschrijden. Hierbij geven 23 (22,5%) gemeenten aan dat er regionale afspraken zijn gemaakt, die voornamelijk betrekking hebben op het al dan niet (actief) handhaven van het Ingezetenen criterium (niet-ingezetenen hebben geen toegang tot coffeeshops). Verder voeren 12 (11,8%) gemeenten een uitsterfbeleid (aantal coffeeshops dient op termijn te worden teruggedrongen).

In 83 (81,4%) van de 102 coffeeshopgemeenten is het aantal coffeeshops gelijk aan het vastgestelde maximum, terwijl in 11 (10,8%) gemeenten het aantal coffeeshops lager is. Vijf van deze 11 gemeenten hebben maatregelen genomen om te zorgen dat er coffeeshops bijkomen, zodat in de lokale vraag naar cannabis kan worden voorzien. In acht (7,8%) gemeenten is het aantal coffeeshops hoger dan het maximum.

Handhavingsbeleid

De meeste coffeeshopgemeenten hebben de handhaving van de gedoogcriteria – geen Affichering, Harddrugs, Overlast, Jeugdigen, Grote hoeveelheden en Ingezetenen – en de Maximale handelshoeveelheid van 500 gram in het beleid opgenomen. Twee gemeenten hebben het A-criterium en de Maximale handelshoeveelheid niet in het beleid staan. Het I-criterium is door minder gemeenten - 86 (84,3%) - in een handhavingsarrangement vastgelegd. Dit aantal gemeenten is wel hoger dan bij de vorige meting in 2016 (78; 75,7%). 65 (63,7%) gemeenten handhaven niet actief op het I-criterium, terwijl 30 (29,4%) gemeenten

het handhaven met 'lage prioriteit'. Er zijn zeven (6,9%) gemeenten die het I-criterium met hoge prioriteit handhaven, zoals dat in het landelijk coffeeshopbeleid is beschreven.

Van de 102 coffeeshopgemeenten hebben 94 (92,2%) ten minste één vestigingscriterium in aanvulling op de AHOJGI-criteria in het coffeeshopbeleid opgenomen. Deze criteria hebben betrekking op diverse aspecten in en rond coffeeshops. Het afstandscriterium is door de meeste coffeeshopgemeenten vastgesteld, namelijk 86 (84,3%). De meeste gemeenten - 51 (59,3%) van de 86 - hanteren een afstand van 250 meter of minder van een coffeeshop tot een onderwijsinstelling. Er zijn 11 coffeeshops verdeeld over zeven gemeenten die niet aan het door de gemeente gestelde afstandscriterium voldoen. Bij de vorige meting ging het nog om 36 coffeeshops in negen gemeenten.

Gemeenten kunnen ook criteria hanteren die geen betrekking hebben op de vestiging van een coffeeshop, maar wel een voorwaarde zijn voor de gedoogstatus. Ten opzichte van twee jaar geleden is hierin weinig veranderd. Van de 102 gemeenten hebben 92 (90,2%) ten minste één overig criterium in hun beleid opgenomen. De meeste gemeenten - 66 (64,7%) van de 102 - richten zich daarbij op de beheerder van de shop en het personeel dat er werkzaam is.

Het praktische toezicht op coffeeshops is in het overgrote deel van de gemeenten - 65 (63,7%) - de gezamenlijke taak van politie en gemeente. Dat zijn er evenveel als bij de vorige meting. 52 (51%) coffeeshopgemeenten hebben niet specifiek in het beleid vastgesteld van wat voor soort controles er sprake moet zijn. Bij de meeste overige gemeenten - 49 (48%) – dienen onaangekondigde controles bij de coffeeshops plaats te vinden. Ook de controlefrequentie is door een groot aantal gemeenten – 61 (59,8%) niet in het beleid opgenomen. Als de frequentie wel is vastgelegd, dan ligt deze vaak tussen twee en vijf controles per coffeeshop per jaar.

Sanctiebeleid

Van de 102 coffeeshopgemeenten geven 96 (94,1%) aan dat de bestuursrechtelijke sancties voor het overtreden van de van toepassing zijnde gedoogcriteria formeel zijn vastgelegd in het handhavingsarrangement. Daarbij maken 93 van de 96 gemeenten gebruik van een zogenoemd sanctietraject of stappenplan. In het sanctietraject nemen gemeenten doorgaans alle criteria op met uitzondering van het I-criterium. In 2018 is het I-criterium door 55 gemeenten opgenomen in het sanctietraject, één meer dan de vorige meting in 2016.

Evenals bij de vorige meting wordt in 2018 overtreding van de landelijke gedoogcriteria, met uitzondering van het H- en het J-criterium, door gemeenten in de eerste stap van het sanctietraject opgevolgd met het geven van een formele waarschuwing. De meest gangbare sanctie in de tweede en derde stap is sluiting van de coffeeshop voor bepaalde tijd. In de vierde en vijfde stap wordt vrijwel altijd overgegaan tot sluiting voor onbepaalde tijd, het intrekken van de gedoogverklaring of het definitief sluiten van de shop. Het overtreden van het H- en J-criterium wordt coffeeshops zwaarder aangerekend dan overtreding van de andere landelijke gedoogcriteria. Bij overtreding van deze twee criteria gaan gemeenten vaker gelijk over tot het sluiten van de coffeeshop voor bepaalde tijd in plaats van een formele waarschuwing.

In 2018 zijn 26 overtredingen geconstateerd in 14 gemeenten. In 2016 ging het om 19 overtredingen in 17 gemeenten. Vijftien keer is in 2018 een overtreding van de Maximale handelshoeveelheid vastgesteld, 11 keer constateerde een gemeente een overtreding van een ander criterium. In tien van de 14 gemeenten zijn daadwerkelijk sancties opgelegd: 15 keer een formele waarschuwing na een overtreding; drie keer is een coffeeshop voor bepaalde tijd gesloten (drie tot twaalf maanden); en twee keer is een sluiting voor onbepaalde tijd opgelegd. Bij zes overtredingen is geen sanctie opgelegd.

Mennes, R, Schoonbeek, I., Van der Molen, J., & Bieleman, B. (2019). *Coffeeshops in Nederland 2018. Aantallen coffeeshops en gemeentelijk beleid 1999-2018*. Breuer&Intraval. Den Haag: WODC. Dit rapport is te downloaden via: www.wodc.nl

Criminele weldoeners: Ook wetsovertreders willen leuk gevonden worden

Toïne Spapens, Monique Bruinsma en Rik Ceulen

Het verschijnsel 'criminele weldoener' kennen we uit het buitenland. Pablo Escobar is een bekend voorbeeld. Hij gebruikte een deel van zijn misdaadgeld voor het bouwen van scholen en huizen voor de armen en voor het aanleggen van sportvelden. In Colombia wordt hij daarom door sommigen nog altijd beschouwd als een soort Robin Hood die het geld dat rijke westerlingen uitgaven aan cocaïne, herverdeelde onder de minder bedeedden in eigen land. Ook in de Nederlandse media is het niet moeilijk om voorbeelden te vinden van 'weldoeners' met een dubieuze of regelrechte criminele achtergrond. Het ontbrak echter aan een meer systematisch inzicht in het fenomeen. Om die reden is, ondersteund door het programma Politie en Wetenschap, een verkennend onderzoek uitgevoerd door Tilburg University en Bureau Bruinsma, dat in de zomer van 2018 werd gepubliceerd.

Om zicht te krijgen op de mate waarin het fenomeen zich voordoet werd een korte enquête via e-mail afgenomen bij gemeenten en Regionale Informatie- en Expertisecentra (RIEC's). Vervolgens zijn 52 concrete casusvoorbeelden verder geanalyseerd aan de hand van interviews met betrokkenen en openbare bronnen, voornamelijk mediapublicaties. In deze verdiepende analyse is ingegaan op de aard van het weldoenerschap, de achtergrond van de betrokkenen en de knelpunten waar instanties tegenaan lopen bij interventies.

Crimineel weldoenerschap is in het onderzoek gedefinieerd als 'ideële of maatschappelijk nuttige activiteiten, die geheel of gedeeltelijk worden gefinancierd met zwart geld, of (mede) worden gebruikt om illegale inkomsten, status of andere voordelen te verwerven'. Deze definitie is bewust breed gekozen, omdat al snel duidelijk werd dat weldoeners die de gemeenten en de RIEC's op de korrel hadden, lang niet altijd recente strafbare feiten op hun conto hadden, of zelfs nog nooit strafrechtelijk veroordeeld waren voor zware misdrijven. Het ging ook om ondernemers die door hun intimiderende of patselige gedrag, vaak in combinatie met een vriendenkring in het misdaadmilieu, de aandacht trokken van de instanties.

Eén op de drie gemeenten kent minstens één criminele weldoener

Van de gemeenten waarvan informatie werd verkregen, bleek 36 procent een criminele weldoener binnen de grenzen te hebben (gehad). Alle tien de RIEC's konden concrete voorbeelden van weldoenerschap geven, wat wil zeggen dat het fenomeen in heel Nederland voorkomt. Wel rapporteren grotere gemeenten vaker criminele weldoeners dan kleinere, wat lijkt te worden verklaard door een geringere alertheid in de kleinere gemeenten. Crimineel weldoenerschap is in Nederland geen incidenteel verschijnsel. De kans is groot dat een herhaling van de enquête een hogere score zal opleveren, aangezien de publiciteit rond het rapport de aandacht voor het fenomeen fors heeft vergroot.

Vijf 'soorten' weldoeners

Uit het verdiepende onderzoek kwamen vijf soorten crimineel weldoenerschap naar voren. De belangrijkste is de sponsoring van sportclubs. Meestal gaat het om voetbalverenigingen, maar incidenteel ook om andere sporten, zoals tennis, handbal of kickboksen. De sponsoring varieert van het kopen van een reclamebord tot het betalen van een hele jeugdopleiding. Het gaat vooral om amateurclubs, variërend van

de lagere tot de hogere klassen, maar ook een betaald voetbalclub kwam in beeld. Motieven voor de sponsor zijn de waardering, de dankbaarheid en het betere imago dat de persoon of diens bedrijf ermee krijgt. Het komt echter ook voor dat verenigingen criminele weldoeners actief benaderen, omdat ze in hun jeugd zelf bij de club hebben gespeeld en er af en toe nog komen, of omdat hun kinderen er lid van zijn.

De tweede vorm is de sponsoring van evenementen, maar ook de organisatie of de uitvoering ervan. De voorbeelden lopen wederom uiteen van kleine lokale evenementen tot een gebeurtenis met grote internationale uitstraling.

Ten derde komen 'wijkconingen' naar voren, oftewel personen die een sleutelrol spelen binnen de zware, meestal drugsgerelateerde, misdaad, maar die ook allerlei zaken regelen voor hun omgeving. Ze zijn steeds te vinden in achterstandswijken of in subculturen waar weinig vertrouwen bestaat in de overheid. De weldoener helpt de mensen in zijn omgeving, in ruil voor zwijzaamheid tegenover de instanties.

De vierde variant is betrokkenheid bij stichtingen voor goede doelen. Sommige criminele motorbendes probeerden op die manier welbewust een beeld neer te zetten van 'stoere kerels met kleine hartjes.' De meeste onderwereldfiguren gebruiken zulke (en andere) stichtingen omdat ze een uitstekende manier zijn om illegale activiteiten en geldstromen af te schermen: van daadwerkelijke liefdadige activiteiten is meestal geen sprake.

Tot slot blijkt de zorgsector kwetsbaar voor crimineel weldoenerschap. In Nederland krijgt dat vooral de vorm van fraude met persoonsgebonden budgetten, maar uit het buitenland kennen we ook voorbeelden van betrokkenheid bij verslavingsklinieken. Bij PGB-fraude beperkt het 'goed doen' zich tot het aanvragen van budgetten voor vrienden en familieleden die niets mankeren. Iedereen profiteert, behalve de premiebetaler. Meestal is de 'weldoener' echter puur uit op eigen gewin.

Aanpakken van criminele weldoeners: een lange adem en creativiteit vereist

Criminele weldoeners komen nu nog vaak bij toeval in het vizier, bijvoorbeeld tijdens opsporingsonderzoek naar andere strafbare feiten. Soms is sprake van klachten van ouders die de sfeer op een sportclub zien veranderen, of van aangiftes door slachtoffers van PGB-fraude. Er wordt echter nog te weinig actief gezocht naar signalen. Een integrale aanpak door de gemeente, de politie, de belastingdienst, het openbaar ministerie en andere partijen, is vaak evenmin eenvoudig. Wanneer er harde strafbare feiten zijn vastgesteld, kunnen allerlei maatregelen snel worden genomen. Wanneer er nog slechts 'rook' is, moet stapsgewijs een dossier worden opgebouwd en dat vergt vaak een lange adem. Strafrechtelijk wil de schaarse opsporingscapaciteit nog weleens roet in het eten gooien, maar ook andere partijen zwemmen niet in menskracht en middelen. Hoewel er met creativiteit meestal interventiemogelijkheden te vinden zijn, wordt vaak nog afgewacht totdat de criminele weldoener zichtbaar in de fout gaat, of openbare orde en veiligheid in gevaar komen. Het besef dat het ondermijnende effect van criminele investeringen nog groter is als ze ook een maatschappelijk doel dienen, mag nog groeien. Opmerkelijk is dat ze de weldoeners bij lokale bestuurders en politici een zekere welwillendheid genieten. Ze zijn vaak betrokken bij voor een wijk of dorp belangrijke sportverenigingen en sommige raadsleden komen wel heel nadrukkelijk op voor hun 'belangen'.

Bron: Het rapport 'Ondermijning door criminele weldoeners, inventariserend onderzoek' kan worden gedownload via www.politieenwetenschap.nl

DISCUSSIE

Een pamflet is geen onderzoek. Tops en Tromp stellen in “De achterkant van Amsterdam” veel, maar onderbouwen bitter weinig

Edwin Kruisbergen (WODC/ CIROC)

Vanwege de alarmerende toon is alle aandacht voor ‘De achterkant van Amsterdam’ niet verbazingwekkend. Maar voor wie zich enigszins verdiept in de inhoudelijke kwaliteit, is die aandacht verbijsterend. Vaak wordt zonder voorbehoud verwezen naar het ‘onderzoek’ van bestuurskundige Tops en journalist Tromp. Dat is pijnlijk want na een kritische weging zou het veelvuldige gebruik van het rapport waarschijnlijk achterwege blijven. De stellige boodschap van het rapport wordt niet of nauwelijks onderbouwd. Redeneringen en verwijzingen ontbreken veelal en voor zover ze er wel zijn, zijn ze ook niet altijd juist of valide. Het heeft dan ook meer weg van een pamflet dan van een onderzoek.

Wat was eigenlijk de opdracht voor Tops en Tromp? In het inleidende hoofdstuk lezen we dat zij vooral hebben “geprobeerd enig zicht te krijgen op de omvang van de druggerelateerde geldstromen om vervolgens de vraag te stellen hoe dit criminele vermogen neerslaat in de stad”. Deze vraag, vooral die naar de omvang, wordt echter helemaal niet behandeld, althans niet serieus. Wel staan er beweringen als: “Sommige personen uit deze netwerken hebben vermogens van honderden miljoenen en enkelen worden verondersteld miljardair te zijn”. Het ontbreekt aan een behoorlijke onderbouwing.

Op sommige plekken vinden we iets dat met enige goede wil als onderbouwing opgevat kan worden. Zo schrijven ze dat in een WODC-rapport uit 2018 de jaarlijkse witwasgelden op 16 miljard worden geschat en dat de helft daarvan afkomstig is uit drugshandel. Nu verdienen exacte schattingen op dit terrein op zichzelf al een kritische beschouwing, maar dat staat buiten het bereik van dit artikel. We duiken in het WODC-rapport. Daarin lezen we dat het grootste deel van de geschatte 16 miljard uit het buitenland naar Nederland zou stromen. De criminele herkomst van het geld – met welk type misdaad is het verdiend? - wordt in het rapport alleen beschreven voor zover het met misdaad in Nederland is verdiend. Meer dan 70% van dat Nederlandse aandeel is, volgens het WODC-rapport, met fraude verdiend, en dus niet met drugs.

Verder maken Tops en Tromp in het rapport enkele eigen berekeningen, bijvoorbeeld van de jaarlijkse winst die in de hoofdstad met cocaïne gemaakt zou worden en van de drugsomzet op het Amsterdam Dance Event. Ze nemen de lezer mee in de verschillende stappen waaruit de sommen bestaan. Die zijn vrij helder, hoewel het dan over de omzet gaat en dan weer over de winst. De uitkomsten van de berekeningen vormen echter totaal geen onderbouwing voor de veronderstelling dat er miljardairs onder de (Amsterdamse) drugscriminelen zijn.

Forse maar niet of nauwelijks onderbouwde uitspraken en suggesties doen de auteurs op meer terreinen. Bijvoorbeeld dat de situatie slechter is geworden de afgelopen jaren: “De economische en sociale aantrekkingskracht van de criminele wereld lijkt alleen maar sterker geworden”. Een onderbouwing ontbreekt. Verder zou de politie drugsbestrijding eigenlijk zinloos vinden: “(er is) in het korps een sterk ontwikkelde houding van: ach, die drugs, wat heeft bestrijding allemaal voor zin”. Sterker, legalisering van drugs is in onze hoofdstad “een voldongen feit” en er “wordt niet opgespoord”. Er vinden dus geen opsporingsonderzoeken plaats die zich richten op drugshandel in Amsterdam? Het is simpelweg niet waar. Helaas is deze opsomming van niet onderbouwde uitspraken verre van compleet.

Een methodologische verantwoording ontbreekt in het rapport van Tops en Tromp, evenals een beschrijving van de beperkingen van het onderzoek. En is het eigenlijk wel ‘onderzoek’? Op de ene plek in het rapport lezen we dat het een “verkenkend onderzoek” is, maar elders staat dat ze “geen ‘eigen’ onderzoek” hebben gedaan.

De auteurs hebben een groot aantal mensen geïnterviewd. Dat kan een goede basis zijn voor een onderzoek. Of gebruikte uitspraken op enigerlei wijze zijn gecontroleerd, blijft echter onduidelijk. Het ontbreken van een verantwoording van de forse beweringen die in dit rapport zijn gedaan, doet vrezen dat uitspraken van respondenten kritiekloos en 1-op-1 zijn overgenomen. Bovendien, zijn interviews echt de meest aangewezen methode om zicht te krijgen op de omvang van criminele geldstromen?

Als wetenschappelijk onderzoek of onderzoeksjournalistiek product voldoet dit werk van Tops en Tromp niet. Het is vooral een pamflet. Drugscriminaliteit is een fenomeen dat aandacht verdient, van wetenschappers, journalisten en van opiniemakers. Maar laten we deze rollen niet vermengen. Voor wetenschappers en journalisten gelden andere eisen dan voor opiniemakers. Een hoger volume kan daarbij nooit een compensatie zijn voor gebrek aan zorgvuldigheid, onderbouwing en kritische reflectie.

Dit is een bewerkte versie van een artikel dat eerder is verschenen in De Volkskrant (20 september 2019).

Dr. Edwin Kruisbergen schreef dit artikel op persoonlijke titel. Hij werkt bij het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) en het Directoraat-Generaal Politie en Veiligheidsregio's van het Ministerie van Justitie en Veiligheid.

Signaleringen

Cockbain, E., & Kleemans, E.R. (2019). Innovations in empirical research into human trafficking: introduction to the special edition. *Crime, Law and Social Change* 72(1): 1-7.

Dijk, M. van, Kleemans, E.R., & Eichelsheim, V. (2019). De moeder als facilitator van intergenerationele overdracht binnen de georganiseerde misdaad. *Tijdschrift voor Criminologie* 61(2): 187-202.

Gilinsky, Y., & Siegel, D. (2019). Organised Crime in Contemporary Russia. in: Wing Lo, T., D. Siegel, & S. Kwok (eds.), *Organised Crime and Corruption Across Borders: Exploring the Belt and Road Initiative*. Oxfordshire: Routledge.

Kruisbergen, E.W., Leukfeldt, E.R., Kleemans, E.R., & Roks, R.A. (2019). Money talks: Money laundering choices of organized crime offenders in a digital age. *Journal of Crime and Justice*. DOI: 10.1080/0735648X.2019.1692420.

Kruisbergen, E.W., Roks, R.A., & Kleemans, E.R. (2019). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland: daders, verwevenheid en opsporing. Rapportage in het kader van de vijfde ronde van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit*. Den Haag: WODC. Serie Cahier, no. 2019-17.

Madarie, R., & Kruisbergen, E.W. (2019). Smokkelaars onderweg: werkwijze en inbedding van drugsmokkel via logistieke knooppunten in Nederland. Empirische resultaten van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit. *Justitiële Verkenningen* 45(6).

Madarie, R., Ruiter, S., Steenbeek, W., & Kleemans, E.R. (2019). Stolen account credentials: an empirical comparison of online dissemination on different platforms. *Journal of Crime and Justice*. DOI: 10.1080/0735648X.2019.1692418.

Leukfeldt, E.R., Kleemans, E.R., Kruisbergen, E.W., & Roks, R.A. (2019). Criminal networks in a digitised world: on the nexus of borderless opportunities and local embeddedness. *Trends in Organized Crime* 22(3): 324-345.

Siegel, D. (2019). *Dynamics of solidarity. Consequences of the 'refugee crisis' on Lesbos*. The Hague: Eleven International Publishing.

Siegel, D. (2019). Human Smuggling Reconsidered. The case of Lesbos, in: Van Duyn, P., A. Serdyuk, G. Antonopoulos, J. Harvey, K. von Lampe (eds.), *Constructing and organising crime in Europe*. The Hague: Eleven International Publishing.

Siegel, D. (2019). Crimes of solidarity in the times of 'migrant crisis' in: Siegel, D. & V. Nagy (eds.), *The Migration Crisis? Criminalisation, Security and Survival*. The Hague: Eleven International Publishing.

Siegel, D., & Nagy, V. (eds.) (2019). *The Migration Crisis? Criminalisation, Security and Survival*. The Hague: Eleven International Publishing.

Siegel, D. & Turlubekova, Z. (2019). Organised Crime in Kazakhstan. in: Wing Lo, T., D. Siegel & S. Kwok (eds.), *Organised Crime and Corruption Across Borders: Exploring the Belt and Road Initiative*. Oxfordshire: Routledge.

Weber, J., & Kruisbergen, E.W. (2019). Criminal Markets: The Dark Web, Money Laundering and Counterstrategies An overview of the 10th Research Conference on Organized Crime. *Trends in Organized Crime* 22(3): 346-356.

Wijkman, M., & Kleemans, E.R. (2019). Female offenders of human trafficking and sexual exploitation. *Crime, Law and Social Change* 72(1): 53-72.

Wing Lo, T., Siegel, D., & Kwok, S. (eds.) (2019). *Organised Crime and Corruption Across Borders: Exploring the Belt and Road Initiative*. Oxfordshire: Routledge.

Wing Lo, T., Siegel, D. & Kwok, S. (2019). One Belt One Road, towards OBORization, in: Wing Lo, T., D. Siegel & S. Kwok (eds.), *Organised Crime and Corruption Across Borders: Exploring the Belt and Road Initiative*. Oxfordshire: Routledge.

Zaitch, D., & Antonopoulos (eds.) (2019). Organised Crime in Latin America. Special Issue. *Trends in Organized Crime* 22(2).

CIROC-ACTIVITEITEN

11 maart 2020:

Bestrijding van ondermijning: lessen uit het buitenland en het verleden (zie www.ciroc.nl voor meer informatie).

COLOFON

Redactie: prof. dr. E.R. Kleemans en prof. dr. R. Staring

CIROC Secretariaat:

Universiteit Utrecht /
Willem Pompe Instituut

Newtonlaan 201, 3584 BH Utrecht

email: ciroc@uu.nl

tel: 030 2537120 / 7137

www.ciroc.nl